

Γιώργος Παπαγιαννόπουλος

Στοιχεία για τον Ελληνισμό της Βορείου Ηπείρου*

Η Ήπειρος (της οποίας τα όρια από τις πηγές του Αώου ως τις εκβολές του βόρεια της Αυλώνας, από τον Αμβρακικό ως τον Γενούσο, περιγράφονται από το Θουκυδίδη, τον Ξενοφώντα, τον Πολύβιο, τον Στράβωνα) δεν είχε ολόκληρη την ίδια ιστορική τύχη.

Ενώ δηλαδή το νότιο τμήμα της απελευθερώθηκε με τους Βαλκανικούς Πολέμους το 1912-13 και έκτοτε αποτελεί τμήμα της νέας ελληνικής κρατικής οργάνωσης, το βόρειο τμήμα της ενσωματώθηκε στη νεοδημιουργημένη Αλβανία.

Πρόεκυψε έτσι το Βορειοηπειρωτικό ζήτημα το οποίο δεν είναι τίποτε άλλο παρά ο καρπός της βούλησης ενός λαού, γνήσια ελληνικού, να διεκδικήσει τη συμμετοχή του στην ενιαία κρατική οργάνωση του νέου Ελληνισμού, να ζητήσει να ισχύσει και γι' αυτόν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης-ύπαρξης. Το παρόν κείμενο έχει ως κυρίως θέμα την συνοπτική παρουσίαση της πορείας του Ελληνισμού της Βορείου Ηπείρου από την αρχαιότητα μέχρι την ίδρυση του αλβανικού κράτους και ως συμπλήρωμα τις σχέσεις Ελλήνων και Αλβανών. Ως συμβατική ημερομηνία λήξης θα θεωρηθεί η κατοχύρωση της αυτονομίας της Βορείου Ηπείρου εντός του νεο-ιδρυόμενου αλβανικού κράτους το 1914.

Στοιχεία για τον Ελληνισμό της Βορείου Ηπείρου

Η Ήπειρος είναι ένας από τους αρχικούς πυρήνες —αν όχι ο αρχαιότερος— συγκρό-

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Το παρόν κείμενο με τίτλο Ο Ελληνισμός της Β. Ηπείρου από την αρχαιότητα μέχρι την ίδρυση του αλβανικού κράτους αποτέλεσε την εισήγηση του συγγραφέα στην 1η Συνδιάσκεψη στελεχών της Εθνικής Νεολαίας Βορείου Ηπείρου (ΕΝΒΗ) που οργανώθηκε στην Αθήνα στις 16 και 17 Οκτωβρίου 1993.

τησης του ελληνικού έθνους και χώρος εξόρμησης των Ελλήνων προς Νότον.

Οι ίδιοι θεοί, τα ίδια ήθη, τα ίδια έθιμα της Ηπείρου συναντάμε και στην υπόλοιπη Ελλάδα. Το Μαντείο της Δωδώνης και οι γύρω απ' αυτό Σελλοί ή Ελλοί ήταν ελληνικό, όπως και ολόκληρη η γύρω χώρα. Ο ηπειρωτικός πολιτισμός μετατοπίστηκε αργότερα και στην υπόλοιπη Ελλάδα, οι δε Σελλοί ή Ελλοί έδωσαν στον ελληνικό γεωγραφικό χώρο το όνομα Ελλάς. Τούτο διακηρύσσει ο Σταγειρίτης φιλόσοφος Αριστοτέλης: «Αρχαία Ελλάς εστίν η περί την Δωδώνην και τον Αχελών· ώκουν γαρ οι Σελλοί ενταύθα και οι καλούμενοι τότε μεν Γραικοί, νυν δ' Έλληνες!». Η Έπειρος και οι κάτοικοί της ήταν γνωστοί από τους μυθικούς χρόνους. Ο Όμηρος σε πολλά σημεία του έργου του αναφέρεται στην Έπειρο. Την ξηρά έναντι της Κέρκυρας και της Ιθάκης ονομάζει Έπειρο. Ο Πίνδαρος ομιλεί για τον Νεοπτόλεμο το βασιλιά της Ηπείρου. Ο Προκόπιος τονίζει: «Έλληνες εισίν, Ηπειρώται καλούμενοι, άχρως Επιδάμνου πόλεως, ήπερ επιθλασσία οικείται». Ο Κλαύδιος ο Πτολεμαίος χαρακτηρίζει την Έπειρο: «Αρχέγονος Ελλάς Έπειρος». Στην Έπειρο αναφέρονται επίσης ο Στράβων, ο Ηρόδοτος, ο Θουκυδίδης, ο Θεόπομπος, ο Εκαταίος, ο Πausανίας, ο Πλούταρχος, ο Στέφανος, ο Βυζάντιος, ο Διονύσιος ο Περιηγητής, ο Πλίνιος, ο Κλαύδιος, ο Πτολεμαίος και άλλοι. Η Βόρειος Έπειρος μετέχει στην εκστρατεία κατά της Τροίας, λαμβάνει μέρος κατά τους Μηδικούς Πολέμους εναντίον των Περσών· επτά ηπειρωτικά τριήρεις στέλνονται στη Σαλαμίνα.

Αξίζει, νομίζω, η παράθεση ενός εκτεταμένου αποσπάσματος του καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Κ. Ευσταθιάδη, που με πυκνό τρόπο μας δίνει τα κυριότερα σημεία της μέχρι των αρχών του αιώνα, ιστορικής διαδρομής:

«Ο Πλούταρχος αναφέρει την βοήθειαν την σταλείσαν υπό του Βασιλέως της Ηπείρου προς τους Αθηναίους κατά τους Περσικούς πολέμους. (Βασιλεύς της Ηπείρου φιλοξένησε εξόριστον τον Θεμιστοκλή). Βραδύτερον Ηπειρώται συνεκστρατεύουν με τον Μέγαν Αλέξανδρον. Έλληνες αυτόχθονες βασιλείς κυβερνούν την Έπειρον μέχρι της Ρωμαϊκής κατακτήσεως. Είναι γνωστόν ότι τας τελευταίας κατά των Ρωμαίων μάχας του ελληνικού κόσμου έδωκεν ο Πύρρος (316-272 π.Χ.), βασιλεύς της Ηπείρου, ήτις περιελάμβανε και την νότιον και την βόρειον Έπειρον και ήτις εθεωρείτο γενικώς ως ελληνική.

Εις την Έπειρον κατά τον Πολύβιον (Δ 27) καθιερώθηκε το πρώτον συνταγματικόν πολίτευμα, η "Ισηγονία".

Είναι αξιοσημείωτον ότι της Ηπείρου την ελληνικότητα ωμολόγει η επίσημος εφημερίς των Ιωαννίνων (2 Φεβρουαρίου 1876): "Η Έπειρος ουδέποτε λησμονεί ότι είναι η αρχαία Ελλάς, ο πρώτος σταθμός του Ελληνισμού όπου εγεννήθησαν η ελληνική θρησκεία και τα ελληνικά γράμματα και από την οποίαν διεσπάρησαν πάλιν εις όλην την Ελλάδα. Εις την Έπειρον όλοι οι κάτοικοι ανήκουν εις την ιδίαν φυλήν, εις την ιδίαν εθνότητα, μίαν και αδιαίρετον.

Αυτής της Ηπείρου ποία είναι τα όρια; Αν και όχι μόνον του Στράβωνος, αλλά και περισσότεραι μαρτυρία των αρχαίων περί των Ηπειρωτικών συνόρων τα τοποθετούν εις τον ποταμόν Γενούσον, υπάρχουν και τινες αναφέρουσαι νοτιότεραν γραμμήν. Επειδή η Ελλάς έχει ιστορικά δικαιώματα επί της Β. Ηπείρου, τα οποία δεν τοποθετεί αποκλειστικώς εις ωρισμένην παρωχημένην εποχήν, αλλά τα οποία αδιαπτάτως υφίστανται διά τρισχιλιετούς ελληνικού βίου της Ηπείρου, η δε ιστορική αλήθεια σύμμαχος πιστός και αδιαφιλονίκητος, ουδ' επί στιγμήν πρόκειται να ευρεθή εις αντίθεσιν προς τα Ελληνικά δίκαια, δυνάμεθα μετριοπαθώς να διαπιστώσωμεν με ψυχρότητα αντικειμενικού ιστορικού, ότι παρ' όλας των τας διαφοράς αι ποικίλλουσαι ιστορικά μαρτυρία των αρχαίων θέτουν εν πάση περιπτώσει τα Ηπειρωτικά σύνορα εις γραμμήν κυμαινομένην μεταξύ

Γενούσου και Ακροκεραυνίων. Η διακύμανσις αὐτῆ των πληροφοριῶν των ἀρχαίων κατ' ἐπίδρασιν αὐτῶν παρατηρεῖται καὶ εἰς τινὰς νεωτέρους συγγραφεῖς καὶ χάρτας τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, εἰς τρόπον ὥστε διαπιστοῦται, ὅτι πάντες τοποθετοῦσι τὰ βόρεια σύνορα τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου πάντως ἄνω των βορείων πλευρῶν των Ακροκεραυνίων περιλαμβανομένης ἀνατολικῶς καὶ τῆς περιοχῆς τῆς Κορυτσᾶς.

Πρέπει νὰ τονισθῆ, ὅτι εἰς τὰ οὕτω καθοριζόμενα Ἠπειρωτικά ὅρια ὁ ἐλληνισμὸς δὲν ἦτο παρῶν καὶ ζῶν μόνον εἰς τὰς ἀκτᾶς, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλον τὸ ἐσωτερικόν τῆς περιοχῆς. Φρούρια, τείχη, εἰδῶλια, νομίσματα, κίονες, κιονόκρανα, ἀγάλματα, ἀγαλμάτια, ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί, τάφοι, σαρκοφάγοι, ἀκροπόλεις καὶ συνοικισμοί, πάντα ταῦτα κατεσπαρμένα εἰς ὅλην τὴν μίαν καὶ ἀδιαίρετον Ἠπειρον προσφέρουν μαζὺ με τὰ γραπτὰ κείμενα τὴν μαρτυρίαν τῆς ἀρχαιολογίας περὶ των κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁρίων τῆς Ἠπείρου.

Κάθε σπῆτι τοῦ χωριοῦ Πλιότσια, βορείως τοῦ Τεπελενίου, ἔχει καὶ μίαν μικρὰν συλλογὴν ἀρχαιοτήτων ἐλληνικῆς τέχνης (Εὐαγγελίδης ἐνθ' ἄνωτ. σ. 36).

Οἱ Ἠπειρώται ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ἠγωνίσθησαν κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς εἰσβολῆς. Ἀπὸ δε τοῦ 167 π.Χ. ἡ Ἠπειρος κατακτηθεῖσα ὑπὸ των Ῥωμαίων ὑπέστη πρωτοφανεῖς διώσεις. Κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν ἡ μία καὶ ἐνιαῖα Ἠπειρος, βόρειος καὶ νότιος, ἀπετέλεσε τὸ θέμα Νικοπόλεως. Μετὰ τὴν Λατινικὴν κατάληψιν τοῦ 1204 τοῦ Βυζαντίου ἡ Ἠπειρος, ἐστία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπετέλεσε ἀπὸ Δυρραχίου μέχρι Ναυπάκτου τὸ “Δεσποτάτον τῆς Ἠπείρου”, ἐν των κυριωτέρων κέντρων ἀντιστάσεως. Τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἠπείρου διεφύλαξε τὸ Ἑλληνικὸν φρόνημα καὶ διέσωσε τὸν ἐλληνισμὸν ἀπὸ τὴν Φραγκικὴν καὶ Βουλγαρικὴν καταστροφὴν. Ἀκρόπολις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἠπείρου ὑπῆρξε παράγων τῆς ἀνασυντάξεως καὶ ἐπιβιώσεως τῆς ἐλληνικῆς Αυτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου ἐτι δε κέντρον ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὡς μαρτυροῦσι τὰ Βυζαντινά μνημεῖα καὶ ἐκκλησιαί καὶ αἱ ἐκεῖ καταφυγούσαι μεγάλαι ἀρχοντικαὶ οἰκογένειαι τοῦ Βυζαντίου.

Ἐάν παρὰ ταῦτα προστεθῆ καὶ ἡ πολεμικὴ καὶ ὀργανωτικὴ προσπάθεια των Ἑλλήνων Ἡγεμόνων καὶ οἱ ἐπὶ αἰῶνας ἀγῶνες των Ἠπειρωτῶν, ἔχομεν ὅλην τὴν εἰκόνα τῆς Ἠπείρου ὡς τῆς σφριγηλοτέρας Ἑλληνικῆς χώρας κατὰ τους Βυζαντινοὺς χρόνους. Ἐτι δε πλέον “ἡ γενναία προσπάθεια των Δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου ἔρριψε τόσον βαθειὰ τὰς ρίζας, ὥστε ἐξ αὐτῶν ἐμελλεν νὰ ἀναβῶσῃ ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία καὶ νὰ βλαστήσουν τέλος οἱ ἀρωγοὶ τοῦ γένους, οἵτινες ἐκλείσαν τὴν εὐάνδρον Ἠπειρον κατὰ τους χρόνους τῆς Τουρκικῆς δουλείας καὶ κατὰ τὸν Ἱερὸν ἀγῶνα” (Καθηγητῆς Ἀδὰμ. Ἀδαμαντίου).

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου (1430) ἡ Τουρκικὴ διοίκησις κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Βυζαντίου λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὴν ἱστορικὴν, φυσικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐνότητά τῆς Ἠπείρου, περιέλαβεν εἰς τὸ Βιλαέτιον των Ἰωαννῶνων τὰς διοικήσεις Αὐλώνος καὶ Βερατίου μέχρι τοῦ Γενούσου ποταμοῦ. Κατὰ τὸν μακρῶνα Ὀθωμανικὸν ζυγὸν δυο φαινόμενα, ἀλληλένδετα ἄλλωστε, αἱ διώξεις καὶ οἱ ἐξισλαμισμοί, παρὰ τὴν ἔκτασιν τὴν ὁποῖαν προσέλαβον, δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐκκρίζωσιν τὸν Ἑλληνισμὸν. Οἰκονομικοὶ λόγοι ἔφεραν πολλοὺς χριστιανούς πρὸς τὸ Ἰσλάμ. Διὰ δε τους Ἀλβανούς καὶ ἀπὸ φιλικῆς πρὸς αὐτοὺς πλευρᾶς ὁμολογεῖται ὅτι ἠσπάσθησαν οὗτοι τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν ὡς τὸν “σταθερώτερον φύλακα τοῦ πλοῦτου καὶ των προνομίων των”. Ἐπίσης μετ' ἀκριβείας ἐλέγη ἀπὸ πλευρᾶς οὐχὶ ἐχθρικῆς πρὸς τὴν Ἀλβανίαν ὅτι “οἱ μεγάλοι κτηματῖαι, οἱ φύλαρχοι ἔδωσαν τὸ παράδειγμα: ἐγίναν μουσουλμάνοι διὰ νὰ διατηρήσουν τὰ κτήματά των... Τὸ Κράτος παρὰ τοῖς Τούρκοις εἶναι τὸ Ἰσλάμ. Ὁ Ἀλβανὸς ἐδέχθη τὸν ἰσλαμισμὸν διὰ νὰ δυνηθῆ νὰ υπηρετήσῃ τους χαλίφας”.

Εἰς ἀντάλλαγμα τῆς προσελεύσεώς των εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν οἱ Τούρκοι ἀφήκαν εἰς τους

Αλβανούς πλήρη ελευθερίαν να πλήξουν τους Έλληνας και το έπραξαν και προ του Αλή Πασά και ακόμη συστηματικώτερον από του 1786 και εφεξής, οπότε ο Αλή Πασάς εγκατασταθείς εις τα Ιωάννινα μετέβαλε ναούς και εκκλησίας εις τζαμιά και παλάτια. Τα σχολεία εκλείσθησαν.

Τους Τούρκους εβοήθουν οι Αλβανοί διά το προφανές συμφέρον που είχαν να πληγή ο Ηπειρωτικός Ελληνισμός. Εν τούτω δε συνέπιπτε το ενδιαφέρον της Πύλης να εξοντώσῃ τον Ελληνισμόν και εις την θέσιν του να υποκαταστήσῃ Αλβανούς ευνοουμένους, οίτινες και των Τούρκων θεράποντες εγένοντο και των χριστιανών της Τουρκίας διώκται και καταπιεσταί.

Αι φοβερὰι διώξεις και αι σφαγαί προεκάλεσαν την φυγήν των Ηπειρωτών, πολλοί των οποίων ηναγκάσθησαν να εκπατρισθούν. Αρκούμεθα να σημειώσωμεν τας διώξεις του 1780 εις την περιοχήν Μοσχοπόλεως, όπου, κατά τας μαρτυρίας των περιηγητών, υπήρχε συμπαγής Ελληνικός πληθυσμός υπερβαίνων τας 100 χιλιάδας.

Κατά την ίδρυσιν του Ελληνικού Κράτους ολόκληρος η Ήπειρος, βόρειος και νότιος, παρέμεινεν εκτός των ελληνικών συνόρων, εφ' όσον, ως γνωστόν, το Συνέδριον του Βερολίνου του 1878 έδιδε την υπόσχεσιν ενσωματώσεως εις την ελληνικήν επικράτειαν μικρού τμήματος της Ηπείρου, της οποίας άλλωστε έτι μικρότερον τμήμα προσηρτήθη τελικώς το 1881 (περιοχή της Άρτης) μετά τριετείς επιμόχθους μετά της Τουρκίας διαπραγματεύσεις.

Χαρακτηριστικόν είναι ότι, ότε το 1878 μετά διωγμούς χιλιάδες οικογενειών ήθελον να διαπεραιωθούν από τους Αγ. Σαράντα εις την Κέρκυραν, αι Τουρκικαί αρχαί είχαν απαγορεύσει εις Αγγλικόν σκάφος και εις το αυστριακόν της γραμμής Lloyd να περιμαζεύσουν τας οικογενείας αυτάς και να τας σώσουν από την σφαγήν. Οι Τούρκοι επροτίμουν την σφαγήν ή την φυγήν των Ελλήνων. Οι εν Κερκύρα Πρόξενοι εξήτησαν από τον Τούρκον Πρόξενον να μεταβή προσωπικώς εις Αγ. Σαράντα προς ανάκλησιν της διαταγής αυτής.

Τους διωγμούς, τας δημεύσεις, τα βασανιστήρια διαπιστώνει Άγγλος συνοδεύσας επιτροπήν αποσταλείσαν υπό του Γλάδστωνος μετά το συνέδριον του Βερολίνου προς διαπίστωσιν των Ηπειρωτικών αισθημάτων. Ο αυτός Άγγλος διαιρών την Αλβανίαν εις τρία τμήματα παρατηρεί διά το τρίτον: "... Ήπειρος ή Νότιος Αλβανία. Το Τμήμα τούτο μόνον αυθαιρέτως δύναται ν' αποκληθή αλβανικόν. Επί της ακτής συναντώμεν τους Τσάμηδες, οίτινες προ πολλού εξελληνίσθησαν ένεκα της στενής επαφής των με τους Ηπειρώτας, των οποίων θα επεθύμουν πιθανώτατα ν' ακολουθήσουν την τύχην. Αισθάνονται τόσην ολίγην συμπάθειαν προς τους Αλβανούς, ώστε, όταν ούτοι εδήλωσαν την χώραν των ερχόμενοι από βορρά διά να κάμουν εκδηλώσεις κατά των Ελλήνων, τους ηπέιλησαν ν' αντιταχώσι διά των όπλων. Ως προς τους Ηπειρώτας πρέπει να θεωρηθούν ως αγνοί Έλληνες. Η γλώσσα των είναι ελληνική, τα ονόματά των είναι ελληνικά, είναι εντελώς Έλληνες την σκέψιν και τα αισθήματα, τα ήθη και την θρησκείαν".

Παρ' όλα τα βασανιστήρια άτινα υπέστη, ο Ελληνισμός ανθίσταται. Παρά τους απηνείς διωγμούς η περιοχή διατηρεί επί τοσοούτω τον ελληνικόν της χαρακτήρα, ώστε οι Βορειοηπειρώται μετέσχον και του Αγώνος του 1821, έτι δε και της προετοιμασίας αυτού ως και των μεταγενεστέρων αγώνων του ελληνισμού (μόνον το 1913 κατεστράφησαν 60 χωρία της περιοχής Χειμάρας και Δελβίνου).

Όταν επί τετρακόσια έτη η Ελλάδα εβυθίσθη εις την οθωμανικήν δουλειαν, διά την αναγέννησίν της η Ήπειρος προσφέρει πνεύμα, χρήμα, αίμα. Οι Βορειοηπειρώται προσφέρουν πολύτιμον συμβολήν εις τους απελευθερωτικούς αγώνας της Ελλάδος. Εκ Βο-

ρείου Ηπείρου κατήγοντο πλείστοι των αρχηγών της Επανάστασεως του 1821, εν οίς ο Καραϊσκάκης, ο Μπότσαρης, ο Ανδρούτσος, ο Σπυρομήλιος.

Ἦδη δε ἀφ' ὅτου ἡ ἀπελευθερωθεῖσα ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν πατρίς ἐγκαινίαζε τὸν συνταγματικὸν τῆς βίον, εἰς τὴν Δ' ἐν Ἀργεῖ Ἐθνικὴν τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσιν, κατ' Ἰούλιον τοῦ 1829, παρόντες εἶναι καὶ βουλευταὶ τῆς Ἠπείρου, διατελούσης ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων, ὅπως παρόντες πάλιν εἶναι εἰς τὴν Συντακτικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1843. Οἱ Βορειοηπειρώται ἔλαβον ἐπίσης μέρος εἰς τὰ κινήματα διὰ τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος Ἐνωσιν τῆς Ἠπείρου κατὰ τὸ 1854, τὸ 1866, τὸ 1877. «Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἠπείρου ἐδείξαν εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας πὺς ἀποθνήσκει τις διὰ τὴν ἐλευθερίαν»².

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀλβανία: Ἡ ὀνομασία αὐτὴ χρησιμοποιοῦντο γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν Ἀλεξανδρινὸν γεωγράφον καὶ μαθηματικὸν Πτολεμαῖον, τὸν Ε' αἰῶνα μ.Χ. καὶ προήλθε ἀπὸ τὴν παλαιὰ πόλιν Ἀλβανὸν ἢ Ἀλβανόπολιν (κοντὰ στὴ σημερινὴ Κρόια).

Συναντάται ξανά σε ἀναφορὰ τῆς Ἄνας Κομνηνῆς στὴν *Ἀλεξιάδα* (1120) στὸν «ἐξ Ἀρβάνων» δηλαδὴ «ἐξ Ἀρβάνου»: ἀπὸ τὴ γνωστὴ γεωγραφικὴ καὶ διοικητικὴ περιοχὴ «Ἀρβανον» ἢ «Ἀρβανα».

«Ἀρβων καὶ Ἀρβών ἐλέγετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ πρὸς τὸν Γενούσον ποταμὸν περιοχὴ τῆς Βορείου Ἠπείρου καὶ ὁ κάτοικός τῆς ἐλέγετο Ἀρβωνίτης. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ πατριδωνυμικὸ προήλθε κατὰ τὰ νεώτερα χρόνια τὸ Ἀρβανίτης, ἐνῶ συγχρόνως τὸ γεωγραφικὸ Ἀρβων ἐγένετο Ἀρβανον. Γειτονικὴ χώρα πρὸς τοὺς Ἀρβανίτες, ἐπάνω ἀπὸ τὸν Γενούσο, ἦταν ἡ Ἰλλυρία, ἡ σημερινὴ Ἀλβανία, τῆς ὁποίας τὸ νεώτερον αὐτὸ ὄνομα ἔχει λατινικὴ προέλευση καὶ σημαίνει ἄσπρη χώρα, σε ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὸ ἀμέσως βορειότερον Μόντε νέγκρο-Μαυροβούνι. Ἄλλωστε, καὶ οὐσιαστικὰ οἱ κάτοικοι τοῦ Ἀρβάνου ἦσαν ἀσχετοὶ πρὸς τοὺς Ἀλβανούς ὡς πρὸς τὴν ἐθνικότητα, τὴν θρησκεία καὶ τὸν φυλετικὸν χαρακτήρα. Καὶ μόνον ὡς πρὸς τὴν γλῶσσα οἱ βορειοηπειρώτες αὐτοί, ἐπειδὴ ἐγειτόνευαν ἀμεσα με τοὺς Ἀλβανούς καὶ εἶχαν ἐπικοινωνία καὶ συναλλαγὰς μαζί τους, μιλοῦσαν μιὰ μικτὴ ἐλληνοαρβανίτικη γλῶσσα, τὰ αρβανίτικα, ποὺ διαφέρουν πολὺ ἀπὸ τὴ γλῶσσα τῶν Ἀλβανῶν, πράγμα ποὺ καὶ στὰ χρόνια μας ἐγένετο ἀντιληπτὸ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1940»³.

Ἡ Ἀλβανία κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀποτελοῦσε μέρος τῆς Ἰλλυρίας καὶ ἐκατοικεῖτο ἀπὸ διάφορα Ἰλλυρικὰ φύλα, τοὺς Ταυλαντίους, Πασσαρηνίους, Εγγέλιμους κλπ. ἐνῶ στὰ παράλια τῆς κατοικοῦσαν Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι ἐκτίσαν ἀρκετὰς πόλεις ὅπως τὴν Επίδαμνο (Δυρράχιο). Ἐτσι, στὸ χώρο ποὺ βρίσκεται ἡ Ἀλβανία κατοικοῦσαν μέχρι τὸν ποταμὸ Γενούσο (Σκούμπι), τὰ ἀρχαιότερα ἐλληνικὰ φύλα: τὰ Ἠπειρωτικά: Χάονες, Μολοσσοί, Σελλοὶ ἢ Ἐλλοί, Θεσπρωτοὶ τὰ πιο γνωστὰ —καθὼς καὶ οἱ Κασσωπαῖοι, Ἀμφιλόχιοι, Ἀθαμάνες, Αἰθίκες, Τυμφαῖοι, Ορέστες, Παρωραῖοι, Ἀτιντάνες (Ἀντιντάνες), Ἀβαντες, Δεξαροί, Κεστρινοί. Κατὰ τὸν Θεόπομπο (4ος αἰ. π.Χ.) ὑπῆρχαν 14 Ἠπειρωτικά φύλα, ἐνῶ ἀπὸ δύο ἐνεπίγραφα κείμενα τῆς Δωδώνης, γνωστὰ ὡς Ψηφίσματα τοῦ βασιλέα Νεοπτόλεμου τῶν Μολοσσῶν προκύπτει ὅτι τὰ Ἠπειρωτικά φύλα ἦταν περὶ τὰ 60.

Βορειότερα δε τοῦ ποταμοῦ Γενούσου καὶ σε ολόκληρη τὴν Δαλματία ζοῦσαν οἱ Ἰλλυριοί.

«Οἱ Θεσπρωτοί, οἱ Μολοσσοὶ καὶ οἱ Χάονες διαδοχικῶς ἐπεκράτησαν ὡς τὴν Ἠπειρον. Οἱ Χάονες περιήλθον κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Θεσπρωτῶν καὶ ἀπὸ τὸν πέμπτον αἰῶνα εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Μολοσσῶν. Οἱ Μολοσσοὶ ἀνεδείχθησαν ὑπεροχώτεροι ὅλων τῶν Ἠπειρωτῶν. Ἡ βασιλεία τοῦ Πύρρου, βασιλέως τῶν Μολοσσῶν, ἐσημείωσε τὸν μεγαλύτερον σταθμὸν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου.

Ἡ ἱστορία τῶν Χαόνων εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον (431-404

π.Χ.). Κατά τον ιστορικό Θουκυδίδη οι Χάονες το 432 π.Χ. εβοήθησαν τους Κορινθίους εις τον πόλεμον κατά των Κερκυραίων. Το 429 π.Χ. οι Χάονες ήσαν “αβασίλευτοι” και “μαχιμώτατοι” και εκστρατεύσαντες μετ’ άλλων Ηπειρωτικών φύλων εναντίον των Ακαρνάνων κατέστρεψαν την πρωτεύουσαν αυτών, την πόλιν Στράτον, παρά τον Αχελών ποταμόν. Η εκστρατεία όμως αυτή τελικά απέτυχε με αποτέλεσμα οι Χάονες να απολέσουν το κύρος των μεταξύ των άλλων Ηπειρωτικών λαών. Από την ιστορική των δράσιν οι Χάονες παρουσιάζονται πάντοτε ως Έλληνες και ομοεθνείς με τους άλλους Ηπειρώτας.

Το 232 π.Χ. οι Χάονες ίδρυσαν ευρύτατον δημοκρατικόν συνασπισμόν με το όνομα το “Κοινόν των Ηπειρωτών των περί Φοινίκην”, το οποίον αντικατέστησε το “Κοινόν των Μολοσσών” με επικεφαλής το βασιλέα των Μολοσσών. Το “Κοινόν των Ηπειρωτών”, με πολιτικόν κέντρον (πρωτεύουσαν) την Φοινίκην της Χαονίας πλησίον των Αγίων Σαράντα, ήτο μια συμμαχία των Ηπειρωτικών φύλων με ίσα μεταξύ των δικαιώματα, την οποίαν διοικούσε συναρχία τριών στρατηγών, αντιστοιχούντες ίσως προς τα έθνη των Μολοσσών, των Χαόνων και των Θεσπρωτών. Ένας από αυτούς είχε την ανωτάτην εξουσίαν κατ’ έτος. Της συμμαχίας αυτής μετείχον οι Θεσπρωτοί και όλα τα φύλα από τον Αμβρακικόν κόλπον έως τας εκβολάς του Αώου, πλην των Αθαμάνων και Κασσωπαίων.

Η Ηπειρωτική Συμπολιτεία έκοψεν ίδιον νόμισμα, φέρον επί μεν της προσθίας όψεως προτομήν του Δωδωναίου Διός, στεφανωμένου με κλάδον δρυός, και της συζύγου του Διώνης, επί δε της οπισθίας όψεως ταύρον και την επιγραφήν “ΑΠΕΙΡΩΤΑΝ” εντός στεφάνου δρυός. Η Ηπειρωτική αυτή Ομοσπονδία, λόγω της ισχυροτάτης επ’ αυτής μακεδονικής επιρροής και της φιλομακεδονικής πολιτικής της, επέσυρε την εκδίκησιν της νικητριάς Ρώμης. Περί τα τέλη του 167 π.Χ. ο Ρωμαίος στρατηγός Αιμίλιος Παύλος ελεηλάτησεν αγρίως και κατέστρεψεν ολοσχερώς 70 πόλεις και εξηνδραπόδισεν 150 χιλιάδες Ηπειρώτας. Ο αιμοσταγής Ρωμαίος στρατηγός δεν εφείσθη ούτε και του μαντείου της Δωδώνης και του νεκρομαντείου του Αχέροντος, τα οποία παρέδωσεν εις το πυρ. Η διαγωγή των Ρωμαίων κατακτητών υπήρξε βδελυρά και αποτρόπαιος, διότι ήτο συστηματική γενοκτονία.

Μετά την καταστροφήν των Ηπειρωτικών πόλεων από τους Ρωμαίους επηκολούθησαν βιαιοπραγίαι, ωμότητες, φόνοι, δολοφονίαι και σφετερισμοί περιουσιών φιλησύχων πολιτών. Η Ρώμη εγκαθίδρυσεν εις τα κατεχόμενα εδάφη ένα καθεστώς καταπίεσεως και εκμεταλλεύσεως, οι δε Ρωμαίοι αυτοκράτορες Καίσαρ και Αύγουστος, εις τας γονίμους περιοχάς της Ηπείρου ίδρυσαν αποικίας, όπως το Βουθρωτόν εις την Β. Έπειρον, την Φωτικήν, την Νικόπολην κ.ά., διά να αποκαταστήσουν ακτήμονας πολεμάρχους. Μετά την ρωμαϊκήν κατάκτησιν η Β. Έπειρος απετέλεσε μετά της λοιπής Ηπείρου τμήμα της Μακεδονίας»⁴.

Από την εποχή του Διοκλητιανού (284-305 μ.Χ.) η σημερινή Αλβανία, κυρίως οι βόρειες περιοχές της, ονομάζεται Νέα Έπειρος, λόγω της εκτεταμένης επικράτησης του ελληνικού στοιχείου στα παράλια της, με πρωτεύουσα το Δυρράχιο.

Η Παλαιά Έπειρος, εκτεινόταν από τον Αμβρακικό Κόλπο μέχρι τα Ακροκεραύνια όρη με πρωτεύουσα τη Νικόπολη.

Ο Χριστιανισμός κάνει την εμφάνισή του στη Β. Έπειρο ήδη από τον πρώτο Αιώνα. Από τον 4ο αιώνα ιδρύονται και οι επισκοπές με γνωστότερες του Αγκιάσμου, της Αδριανούπολεως, της Φοινίκης και του Βουθρωτού και επικρατεί το ορθόδοξο χριστιανικό δόγμα, η δε καθολική προπαγάνδα εμφανίζεται μόλις στο τέλος του ΙΙου αι. στη Βορειοανατολική Αλβανία με την ίδρυση επισκοπών στο Δυρράχιο, Σκόδρα, κ.ά.

Μετά την ίδρυση των «θεμάτων» στο Βυζάντιο η σημερινή βόρειος Αλβανία μαζί με τις νότιες περιοχές του Μαυροβουνίου αποτέλεσε το «θέμα» του Δυρραχίου.

Το 1348 η Αλβανία υποτάσσεται στο Σέρβο ηγεμόνα Στέφανο Δουσάν, ο οποίος απώθησε ένα μέρος των κατοικούντων στη χώρα αυτή προς τα νότια της Ηπείρου. Οι περισσότεροι από αυτούς μετοίκησαν στην Αττική και Πελοπόννησο και εποίκισαν τις περιοχές αυτές οι οποίες είχαν ήδη ερημωθεί από τις επιδρομές των Τούρκων και τους διαρκείς πολέμους των Παλαιολόγων.

Αυτοί οι πληθυσμοί ήταν Αρβανίτες, που μονιμοποιήθηκαν σ' αυτές τις περιοχές και όσοι ήταν Χριστιανοί έλαβαν μέρος στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα του 1821, αποτελώντας μια ουσιαστική συνιστώσα του νεοελληνικού έθνους.

«Οι Αρβανίτες δεν είναι ξεχωριστή φυλή. Είναι το αποτέλεσμα μιας επιμειξίας διαφόρων φυλών, που βρέθηκε κατά καιρούς σ' αυτά τα μέρη (Αλβανία και Ήπειρο). Ανάμεσα στις φυλές που συγχωνεύονται και τελικά δίνουν τις περίφημες φάρες είναι Ιλλυριοί, Ηπειρώτες, Έλληνες άποικοι, Ρωμαίοι και Ιταλιώτες που εγκαταλείφθηκαν σ' αυτά τα μέρη. Οι λαοί αυτοί έζησαν αρκετά χρόνια ο ένας δίπλα στον άλλο και συγχρωτίστηκαν, διαμορφώθηκαν συγκεκριμένοι πολιτισμοί κατά τις διάφορες ιστορικές εποχές, που επηρέαζαν και τους άλλους γύρω. Η διαμόρφωση των Αρβανιτών γίνεται κάτω από την επίδραση της εισβολής των βαρβάρων από τον 3ο-4ο μ.Χ. αι. και μετά»⁵ και κατά την άποψή μου ολοκληρώνεται με την εγκατάσταση των πληθυσμών αυτών στην Αττική και την Πελοπόννησο. Έκτοτε, η σχέση των Αρβανιτών με τους Αλβανούς είναι αποκλίνουσα, αφού οι Αρβανίτες συγχρωτίζονται με τους ντόπιους πληθυσμούς, και θα αποτελέσουν τμήμα του απελευθερωμένου και αναγεννημένου νεοελληνικού έθνους.

Μετά το θάνατο του Στέφανου Δουσάν (1355 μ.Χ.) και την πτώση του Σερβικού Κράτους, διάφορες φάρες διοικούσαν τη βόρεια και μέση Αλβανία.

Η τουρκική κυριαρχία επιβάλλεται το 1440 σε ολόκληρη τη Β. Ήπειρο. Η Β. Ήπειρος γίνεται τουρκική επαρχία διοικούμενη από πασά με έδρα άλλοτε το Δέλβινο και άλλοτε το Αργυρόκαστρο. Οι εξισλαμισμοί πήραν μαζική μορφή μετά την επανάσταση του Διονύσιου του Σκυλόσοφου (1611) με πρώτους τους τιμαριούχους (σπαχήδες) προκειμένου, ασπάζομενοι τη μουσουλμανική θρησκεία, να διατηρήσουν τα κτήματά τους και τα δικαιώματα του Οθωμανού πολίτη. Το κύμα αυτού του ομαδικού εξισλαμισμού ανέκοψε ο ιερομόναχος Κοσμάς ο Αιτωλός (1714-1779), ο οποίος εμαρτύρησε στη Β. Ήπειρο.

Η κοινωνική συγκρότηση της Αλβανίας και η διαίρεσή της κυρίως σε φάρες με οικονομική και στρατιωτική συγκρότηση προκάλεσε το διπλωματικό ενδιαφέρον της Τουρκίας κυρίως προς τους τοπικούς φυλάρχους, οι οποίοι και κατέλαβαν ύπατα αξιώματα στην τουρκική διοίκηση, οι δε έμπιστες φρουρές τους αποτελούντο από Αλβανούς αφοσιωμένους με «μπέσα» στον κυρίαρχο σουλτάνο. Εξεγέρσεις κατά του σουλτάνου υπήρχαν και στην Αλβανία από διάφορες φατρίες ή φυλές, αλλά για προσωπικά κέρδη των αρχηγών τους και ποτέ λόγω εθνικής συνείδησης. Μέχρι το 1878 ουδέποτε είχε γίνει λόγος στην ευρωπαϊκή πολιτική για Αλβανία, για τον απλούστατο λόγο ότι και οι ίδιοι δεν αξιούσαν να θεωρηθούν εθνότητα.

Για πρώτη φορά στις παραμονές του συνεδρίου του Βερολίνου 1878 εμφανίστηκε ξαφνικά η «Αλβανική Λίγκα». Αυτή δημιουργήθηκε κατά προτροπή Αυστρο-Ουγγαρίας και Ιταλίας και την ανοχή της Οθωμανικής Τουρκίας για να χρησιμοποιηθεί για ενδεχόμενη πρόληψη ή ακύρωση των αποφάσεων του συνεδρίου για επέκταση των συνόρων του Μαυροβουνίου και εκχωρήσεως στην Ελλάδα της Ηπείρου (της οποίας οι κάτοικοι εμφανίζονταν ως ουδεμία έχουσα σχέση ή συγγένεια και ουδέν κοινό με τους Έλληνες).

Ο «Αλβανικός Σύνδεσμος» (Λίγκα) του Πρίζρεν είναι η πρώτη στην ιστορία αλβανική εθνική κίνηση. Αντιπροσωπεία τους παρουσίασε υπόμνημα στο συνέδριο προς το λόρδο Μπήνκοσφλντ όπου εξητείτο η δημιουργία αυτόνομου κράτους, υπό το σουλτάνο με πρωτεύουσα την Αχρίδα, περιλαμβανόμενο μεταξύ Πρέβεζας-Άρτας-Μοναστηρίου-Σκοπίων-Πριστίνης-Μητροβίτσης και Σκόδρας. Επίσης εξητείτο ομοσπονδία με την ήδη ελεύθερη Ελλάδα.

Η οργάνωση αυτή έφερε όντως αποτελέσματα, αφού κατόπιν αιματηρών συγκρούσεων με τους Μαυροβούνιους τροποποιήθηκαν οι παραχωρήσεις προς αυτούς από το συνέδριο αυτό στα διαμερίσματα Γουσίνας και Πλάβας. Επίσης τροποποιήθηκαν οι εκχωρήσεις στην Ελλάδα και αντί της προταθείσης υπό της Γαλλίας ηπειρωτικής γραμμής Ιωαννίνων-Αγίου Δονάτου-Πρεβέζης παραχωρήθηκε από την πρεσβευτική διάσκεψη της Κωνσταντινούπολης το 1881 μόνο η περιφέρεια της Άρτας.

Οι Αλβανοί πριν από την ίδρυση της «Αλβανικής Λίγκας» και μέχρι τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912 δεν είχαν ούτε και εξεδήλωσαν αυθόρμητα εθνική αλβανική συνείδηση. Οι καθολικοί των βορινών φυλών υφίσταντο την επιρροή του Βατικανού και των κυβερνήσεων της Ρώμης. Οι ορθόδοξοι των νοτιών περιοχών σκέπτονταν και εκδηλώνονταν ως Έλληνες ενώ οι μουσουλμάνοι και οι φανατικοί γκέγκηδες συνείτες θεωρούσαν πατρίδα τους την Οθωμανική Τουρκία.

Στις 28 Νοεμβρίου του 1912 ο Ισμαήλ Κεμάλ της Βλώρας σχημάτισε μια ιδιότυπη Εθνοσυνέλευση στην Αυλώνα και προκήρυξε την ανεξαρτησία της Αλβανίας (παρακινούμενος από Ιταλούς και Αυστριακούς πράκτορες).

Στις 29 Ιουλίου 1913 υπογράφεται στο Λονδίνο μεταξύ των έξι μεγάλων δυνάμεων πρωτόκολλο ανεξαρτησίας της Αλβανίας. Τα σύνορα του νέου κράτους καθορίστηκαν με το «πρωτόκολλο της Φλωρεντίας» (17-12-1913) κατά το γνωστό τρόπο σε βάρος της Ελλάδας.

Σύμφωνα με το πρωτόκολλο αυτό η Ελλάδα έχανε τη Β. Ήπειρο και τα όριά της ετίθεντο από το ακρωτήριο Στύλος απέναντι από την Κέρκυρα μέχρι την Κορυτσά μετά την επιμονή της Ιταλίας. Η Ελλάδα η οποία κατείχε τότε τη Βόρειο Ήπειρο ύστερα από πίεση που της ασκήθηκε και τον εκβιασμό από τις Μεγάλες Δυνάμεις ότι δεν θα της παρεδίδοντο τα νησιά του Αιγαίου, αναγκάστηκε να διατάξει αποχώρηση των στρατευμάτων από τη Βόρεια Ήπειρο.

«Μετά τα γεγονότα αυτά οι Έλληνες της Βορείου Ηπείρου κήρυξαν επανάσταση και την 1η Φεβρουαρίου 1914 συγκρότησαν προσωρινή κυβέρνηση στο Αργυρόκαστρο με πρόεδρο τον Χρ. Ζωγράφο.

Το αλβανικό στέμμα επροτάθη στον συνταγματάρχη της γερμανικής αυτοκρατορικής φρουράς πρίγκιπα Γουλιέλμο Wied. Ο Wied αποβιβάζεται στις 6 Φεβρουαρίου 1914 στο Δυρράχιο και σχηματίζει κυβέρνηση υπό τον Τουρχάν Πασά, (Οθωμανό διπλωμάτη), η εξουσία του οποίου περιορίστηκε σιγά-σιγά στην περιοχή του Δυρραχίου.

Η εγκατάσταση του βασιλιά Wied βρίσκει την επανάσταση των Βορειοηπειρωτών σε εξέλιξη και η επικράτησή τους οδήγησε στις 17 Μαΐου 1914 στη σύνταξη του Πρωτοκόλλου της Κέρκυρας σύμφωνα με το οποίο η Βόρειος Ήπειρος παρέμενε μεν υπό την υψηλή επικυριαρχία της Αλβανίας, ουσιαστικά όμως διατηρούσε την πλήρη αυτονομία της.

Η προς ανατολάς και βορρά κατάσταση ήταν ακόμη χειρότερη. Στα Τίρανα, την Καβάγια, Κρόια και αλλού οι μουσουλμάνοι ξεσηκωνόταν σκίζοντας την αλβανική σημαία με το δικέφαλο του Σκεντέρμπεη (Γ. Καστριώτη) και ύψωναν την παλαιά οθωμανική. Έτσι μετά από ηγεμονία έξι μηνών ο Wied αποχωρεί. Το Δυρράχιο κατελήφθη από

επαναστάτες και ανυψώθηκε και πάλι η οθωμανική σημαία. Σχηματίστηκε υπό την προεδρία του Μουσταφά Ντόρκα γερουσία, η οποία αποφάσισε να στείλει επιτροπή στην Κωνσταντινούπολη που θα επρόσφερε το αλβανικό στέμμα στον σουλτάνο. Όμως οι πολεμικές ανάγκες της Αντάντ και τα προσωπικά συμφέροντα του Εσάτ Πασά δεν το επέτρεψαν. Σκεπτόμενη την εγκαθίδρυση των Τοπτάνηδων, αφού συγκρότησε πολυάριθμο σώμα Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου κατέλαβε στις 2 Οκτωβρίου 1914 χωρίς αντίσταση το Δυρράχιο. Όμως και η εξουσία αυτού σε μικρό τμήμα της Αλβανίας επεκτάθηκε.

Έτσι σε όλα τα μέτωπα είχαν ξεσπάσει συγκρούσεις. Το αλβανικό κράτος στην πραγματικότητα είχε πάψει να υφίσταται αφού και ο παρά των μεγάλων δυνάμεων χρισθείς ηγεμόνας εγκατέλειψε το θρόνο. Η αρμόδια διεθνής επιτροπή διελύθη και οι διάφορες διπλωματικές αντιπροσωπείες ανεκλήθησαν. Έτσι οι ορθόδοξοι των νοτιών περιοχών αγωνιζόταν για την αυτονομία τους, ενώ η μεγάλη πλειονότητα των μουσουλμάνων κατοίκων δεν έπαψε να διακηρύττει την επιθυμία να επανέλθει η Αλβανία υπό οθωμανική κυριαρχία.

Βλέποντας οι Μεγάλες Δυνάμεις την κατάρρευση του τεχνητού αυτού κατασκευάσματος που οι ίδιοι επινόησαν, άρχισαν το μοίρασμα της Αλβανίας. Έτσι τον Οκτώβριο του 1914 έγινε και προς την Ελλάδα η πρόσκληση να ανακαταλάβει τη Βόρειο Ήπειρο, οι Ιταλοί τη νήσο Σάσωνα και στη συνέχεια τον Αυλώνα, ενώ στρατεύματα έφτασαν μέχρι το Δυρράχιο για στήριξη δήθεν του Εσάτ Πασά. Οι Σέρβοι κατέλαβαν το 1915 την προς δυσμάς του Μέλανα Δρίνου στρατηγική γραμμή μέχρι την Αδριατική, την περιοχή προς βοράν του Λευκού Δρίνου και το λεκανοπέδιο της Αχρίδος τα οποία και κατείχαν μέχρι της επιθέσεως από τα στρατεύματα του Μάκενσεν.

Έκτοτε η Β. Ήπειρος θεωρήθηκε οριστικά πια ελληνική και το Δεκέμβριο του 1915 Βορειοηπειρώτες βουλευτές εισήλθαν στο Ελληνικό Κοινοβούλιο (11 από το Αργυρόκαστρο και 7 από την Κορυτσά)⁶.

Σχέσεις Ελλήνων και Αλβανών

Πότε συναντώνται οι Έλληνες και οι Αλβανοί; Πότε εμφανίζεται η αλβανική γλώσσα; Υπάρχουν κοινά σημεία ανάμεσα στους Έλληνες και τους Αλβανούς; Ιδού τρία σημαντικά ερωτήματα που θα πρέπει κατ' αρχήν να απαντηθούν:

Α) Οι δυο λαοί συναντώνται κατά τη διάρκεια της βυζαντινής περιόδου. Προηγούμενα, έχουν εξαφανιστεί οι Ιλλυριοί, που εντός των ορίων της σημερινής Αλβανίας εξαφανίζονται οριστικά από τη βιβλιογραφία τον 6ο αι. μ.Χ. Έτσι, ανατρέπεται και η αλβανική φιλολογία που θέλει τους Αλβανούς κατευθείαν απόγονους των Ιλλυριών. «Σχετικά με την καταγωγή τους άλλοτε είχε πολύς λόγος για ιλλυρική. Όμως μεταπολεμικά οι εγκυρότεροι βαλκανιολόγοι I.I. Russu, M.D. Savic, VI. Georgien, κ.ά. υποστηρίζουν ότι πρόκειται για Θράκες. Συνακόλουθα δεν γίνεται δεκτή και η αυτοχθονία των Αλβανών, την οποίαν παλαιότερα είχαν αποκλείσει επίσης διάσημοι βαλκανιολόγοι όπως οι G. Weigand, Th. Gapidan, Al. Rosetti κ.ά.»⁷.

Β) «Μετά τον 11ο αιώνα διεισδύει στη Βόρειο Ήπειρο από βορειοανατολικά προς νότο ένα νέο γλωσσικό ιδίωμα, που οφείλεται στην άφιξη από τα ενδότερα της χερσονήσου του Αίμου πληθυσμών τους οποίους οι συγγραφείς αποκαλούν, Αλβανούς, αν και το εθνωνύμιο τούτο δεν μαρτυρείται στη γλώσσα τους, οι δε ίδιοι αυτοαποκαλούνται Σκιπετάρ»⁸.

Οι Αλβανοί εμφανίζονται στη βυζαντινή βιβλιογραφία τον 11ο αι. Τα πρώτα γραπτά

της αλβανικής γλώσσας εμφανίζονται τον 15ο αι. Κατά τον καθηγητή της γλωσσολογίας Γ. Μπαμπινιώτη: «Η Αλβανική, γνωστή μόλις από τον 15ο αι. μ.Χ. από μια μετάφραση του κατά Ματθαίου Ευαγγέλιου, διακρίνεται στην Γκεκική (Βόρεια Αλβανική) και στην Τοσκική (Νότια Αλβανική). Οι Αλβανόφωνοι σε ορισμένες περιοχές της Ελλάδος μιλούν ένα ιδίωμα της Τοσκικής, τα Αρβανίτικα. Η Τοσκική μιλιέται επίσης και στην Κάτω Ιταλία. Η παλιότερη άποψη, ότι η Αλβανική συνεχίζει πιθανώς την αρχαία Ιλλυρική, σήμερα δεν είναι ευρύτερα αποδεκτή. Ο Krahe απέδειξε ότι η Αλβανία δεν συνδέεται με την Ιλλυρική. Την Ιλλυρική συνεχίζει στην Κάτω Ιταλία η Μεσσαπική γλώσσα»⁹.

«Το Λεξικό του Bardhi, που είναι και το πρώτο τυπωμένο Λεξικό της Αλβανικής, περιέχει 5.000 περίπου λέξεις, που αντιπροσωπεύουν την γκέγκικη διάλεκτο της Β. Αλβανίας. Γράφτηκε μάλλον στη διάρκεια των σπουδών του Bardhi στη Ρώμη και τυπώθηκε από την Propaganda Fide, "superiorum permissu", για να διευκολύνει όσους τυχόν ήθελαν να μεταφράσουν θρησκευτικά βιβλία από τα Λατινικά στα Αλβανικά και τους ολιγογράμματος Αλβανούς κληρικούς, που δεν εννοούσαν πάντοτε τη λατινική γλώσσα των λειτουργικών κειμένων»¹⁰.

«Στα πρώτα γνωστά αλβανικά βιβλία που τυπώθηκαν, θρησκευτικού περιεχομένου, χρησιμοποιήθηκε από τους καθολικούς Αλβανούς συγγραφείς τους, που προέρχονταν από τη Β. Αλβανία, το λατινικό αλφάβητο. Ο Gjon Buzuku, στο πρώτο γνωστό, τυπωμένο έργο στα Αλβανικά (Meshar, 1555:) χρησιμοποιεί το λατινικό αλφάβητο γοθτικού τύπου με πέντε κυριλλικά γράμματα. Ο P. Budi (Dottrine Christiana, in Roma 1618) χρησιμοποιεί επίσης το λατινικό αλφάβητο, όχι γοθτικού τύπου, με τρία κυριλλικά γράμματα, που βρίσκονται και στον Buzuku. Το ίδιο αλφάβητο θα χρησιμοποιήσει ο επίσης Αλβανός καθολικός κληρικός Fr. Blanchus (= Fr. Bardhi) στο πρώτο Λεξικό της Αλβανικής (Dictionarium Latino-Epiroticum, Romae 1635). Ο P. Bogdani χρησιμοποιεί επίσης το λατινικό αλφάβητο με τα κυριλλικά γράμματα του Budi και Bardhi αλλά και το ελληνικό λ = ll (Cuneus Prophetarum, Patavii 1685)»¹¹.

Και από άλλους ερευνητές επισημαίνεται ότι η αλβανική γλώσσα είναι συγγενής προς τη Μεσσαπική της Κάτω Ιταλίας.

Γ) Αρκετά είναι τα κοινά σημεία ανάμεσα στους Έλληνες και τους Αλβανούς. Ιδιαίτερα ανάμεσα στους Έλληνες και Αλβανούς χριστιανούς, όπως και στους Βλάχους, πιθανότατα δε υπάρχει και συγγένεια με τους Τόσκηδες. Γι αυτό το τελευταίο άλλωστε επισημάνθηκε ήδη κάποια συγγένεια των αρβανίτικων με την Τοσκική (κατ' άλλους τα αρβανίτικα είναι κλάδος της Τοσκικής).

Απαρχή αυτών των κοινών σημείων μπορεί να θεωρηθεί η τελευταία περίοδος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας-Ρωμανίας και η έλευση των Οθωμανών.

Στη σημερινή Αλβανία, ολόκληρη η αντίσταση της περιοχής γίνεται από κοινού και οργανώνεται αρχικά από τους ευγενείς της περιοχής: Ηπειρώτες, Λατίνους, Αλβανούς με κορυφαίο τον Γεώργιο Καστριώτη (Σκεντέρμπεη), Ηπειρώτη ορθόδοξο χριστιανό πρίγκιπα (1405-1468) —με ελληνικό όνομα, πατέρα Έλληνα (Ιωάννης Καστριώτης), με Ελληνίδα γυναίκα και μητέρα Σέρβα¹² επίσης χριστιανή— και εθνικό ήρωα της Αλβανίας σήμερα, ο οποίος αντιστάθηκε στην οθωμανική κατάκτηση οχυρωμένος και προστατευμένος στο φυσικό έδαφος της Αλβανίας, προασπιζόμενος όχι κάποια εθνική αλβανική συνείδηση, ανύπαρκτη ως τα μέσα του 19ου αι. αλλά ένα χριστιανικό τμήμα της καταρρέουσας Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, με τον ίδιο τρόπο που αντίστοιχα αντιστάθηκε παλαιότερα η αυτοκρατορία της Νίκαιας, ο Κροκόδειλος Κλάδης στο Μωριά αργότερα, οι Χειμαρριώτες κλπ. Αυτή η κοινή αντίσταση των χριστιανών στην Αλβανία διαμορφώνει

κοινό μέτωπο και ενισχύει τις σχέσεις των πληθυσμών αυτών μεταξύ τους. Χαρακτηριστικό στοιχείο η υιοθέτηση ως συμβόλου του Δικέφαλου Αετού της Κωνσταντινούπολης, σημεία ως σήμερα της Αλβανίας. Στη συνέχεια, μετά τον Γεώργιο Καστριώτη, το βασικό ρόλο στην αντίσταση κατά των Οθωμανών παίζουν οι Χειμαρριώτες, κάτοικοι της πανάρχαιας γης των Χαόνων, οι Σπαρτιάτες της Βορείου Ηπείρου και υποστηρικτές όλων των χριστιανικών πληθυσμών της σημερινής Αλβανίας. Κατορθώνουν η Χειμάρρα να τεθεί υπό την προστασία της ενετοκρατούμενης Κέρκυρας και να διοικείται από την ντόπια Δημογεροντία, έχουν δε υψώσει δική τους σημαία-φλάμπουρο από το 1463 έως το 1518, οπότε καταλαμβάνεται από τους Τούρκους. Στη συνέχεια δε, λόγω της συνεχιζόμενης αντιστάσεώς τους από τα βουνά των Ακροκεραύνων, τους παραχωρήθηκαν προνόμια και κάποια αυτονομία, τα οποία διατήρησαν έως και την εποχή της ίδρυσης του σύγχρονου αλβανικού κράτους! Έκτοτε, δεν υπήρξε αγώνας στα Βαλκάνια που να διεξήχθη με απουσία των Χειμαρριωτών. Αναφέρω ότι το 1770, όταν ο Ορλώφ ήταν έτοιμος να ξεσηκώσει την Πελοπόννησο κατά των Τούρκων, τις περισσότερες ελπίδες στήριζε στους Χειμαρριώτες, όπως προκύπτει και από εγκύκλιό του προς αυτούς στις 10-5-1770: «Ήδη επέστη η στιγμή, γενναίοι Χειμαρριώται, όπως εκδηλώσετε, εν ονόματι του Ιησού Χριστού και της Αυτοκρατορίσσης μου, τον υπέρ του Έθνους Υμών και της Χριστιανοσύνης ζήλον σας»¹³.

Μετά την αποτυχία της επανάστασης αυτής, εγκαταλείπουν τη Χειμάρρα και μεταβαίνουν στη Νεάπολη της Ιταλίας και στη Σικελία και κατατάσσονται στα εκεί υπάρχοντα ελληνοαλβανικά τάγματα υπό τη γενική αρχηγία των Κόμη Στράτη Γκίκα, Γιάννη Σπύρου, Πήλιου ή Σπύρου Κασνέτση του νεώτερου και Α. Βάρφη, αργότερα δε άλλες ομάδες Χειμαρριωτών εγκαθίστανται στη Βενετία υπό την ηγεσία αξιωματικών απ' την περιοχή Χειμάρρας.

Τα ελληνοαλβανικά αυτά τάγματα πολέμησαν και διακρίθηκαν στην εθνικοαπελευθερωτική επανάσταση του 1821-29, τόσο στην κυρίως Ελλάδα, όσο και υπό τον Αλ. Υψηλάντη στις παραδουνάβιες περιοχές. Αξίζει να σημειώσουμε ένα 4στιχο που 'λεγαν οι ίδιοι οι Χειμαρριώτες αγωνιστές:

*«Σπύρο Μήλιο με το Πέννα
Ζάχο Μήλιο με το Πάλλα
Λευτερώσαν το Ελλάδα
Και το κάνανε Χειμάρρα»*

Πολλοί από αυτούς επανήλθαν από την Ιταλία μετά από 130 χρόνια παραμονής τους εκεί, στο απελευθερωμένο τμήμα της Ελλάδας (1875), και εγκαταστάθηκαν στην Πελοπόννησο.

Όσον αφορά το χώρο της Αλβανίας, κατά την περίοδο 1821-29 υπήρχε συνεχής επαφή μεταξύ Κωλέττη και του ηγέτη Γκιώνη-Λέκκα (Γκιολέκα) και προτροπή για κοινή δράση «γι' αυτό και οι ηγέται των Αλβανών πολεμιστών εσέβοντο ιδιαίτερος αυτόν, διότι τους ενέπνεεν εμπιστοσύνην, ώστε δι' επισήμων εγγράφων υπό ημερομηνία 2-15-8-1847 εξήτησαν ένωση μετά της Ελλάδος και την υποταγή των, υπό την προστασίαν των Ελληνικών Νόμων»¹⁴ που δεν έγινε λόγω της αντίδρασης των «προστατών» μας. Η κοινή εξέγερση τελικά Ελλήνων Ηπειρωτών και Αλβανών στο χώρο της Αλβανίας απέτυχε.

Με βάση τα προαναφερόμενα, για να σταθώ χρονικά μέχρι εδώ, δεδομένου ότι για αργότερα υπάρχει και στα ελληνικά αρκετή βιβλιογραφία, προκύπτει όντως ότι από τη

βυζαντινή περίοδο και ύστερα οι γειτονιάζοντες λαοί, ελληνικός και αλβανικός, έχουν διαμορφώσει, με βάση και κοινούς αγώνες, ιδιαίτερες σχέσεις μεταξύ τους και υπάρχουν πολιτιστικές συγγένειες που μπορούν μεταξύ άλλων να ανιχνευθούν σε λέξεις της αλβανικής γλώσσας, στα ήθη και στα έθιμα, σε τραγούδια και σε μοιρολόγια. Από τη διάθεση και των δυο πλευρών θα εξαρτηθεί η παραπέρα σύφιξη αυτών των σχέσεων ή όχι — χωρίς, βέβαια, ούτε στιγμή να παραγνωρίζονται τα δικαιώματα των Βορειοηπειρωτών αδελφών μας και αποφεύγοντας σε κάθε περίπτωση, τον φυλετικό ρατσισμό, που δεν σχετίζεται με τον ελληνικό πολιτισμό. Πόσο μάλλον που ένα τμήμα αυτού του λαού εκτός, φυσικά, από τους Βορειοηπειρώτες, είναι συγγενείς προς το λαό μας.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Αριστοτέλους, *Μετεωρ.* 14.
2. Κ.Θ. Ευσταθιάδου, *Το Αλβανικόν και Βορειοηπειρωτικόν Ζήτημα* κατά την αρχικήν αυτών φάσιν, Αθήνα 1950.
3. Κ.Η. Μπίρη, *Η Αρβανιτιά της Ελλάδος*, Βιβλιοφιλία 1, 1976.
4. Φωτίου Γ. Οικονόμου, *Η πολυπαθής Βόρειος Ήπειρος διά μέσου των αιώνων*, Αθήνα 1985.
5. Περικλή Ροδάκη, *Τι είναι οι Αρβανίτες*, περ. «Ελλοπία», τεύχ. 2, Αθήνα.
6. Βαγγέλη Νάτσιου, *Ιστορική αναδρομή, εισήγηση σε Σεμινάριο εκ μέρους της Επιτροπής για το Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα και την Απελευθέρωση των Λαών*.
7. 8. Ρενέ Πυώ, *Δυστυχημένη Βόρειος Ήπειρος*, εισαγωγή Αχ. Λαζάρου, εκδ. «Τροχαλία», Αθήνα.
9. Γεωργίου Μπαμπινιώτη, *Σύντομη εισαγωγή στην ινδοευρωπαϊκή γλωσσολογία και στην ιστορία της ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα 1977.
- 10-11. Τίτου Γιοχάλα, *Στοιχεία ελληνοαλβανικής γραμματικής και ελληνοαλβανικοί διάλογοι*. *Ανέκδοτο έργο του Ιωάννη Βηλαρά*, εκδ. «Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου», Θεσ/νίκη 1985.
12. Αλέξη Σαββίδη, *Σελίδες από τη Βαλκανική αντίδραση στην Οθωμανική επέκταση κατά τους 14ο και 15ο αιώνες*, εκδ. «Ηρόδοτος», Αθήνα 1991.
- 13-14. Λάμπρου Π. Σπύρου (Βουνιώτη), *Η Χειμάρρα. Τοπωνύμια-Λαογραφία-Ιστορία*, έκδοση Εθνικού Συνδέσμου Χειμαρριωτών «Τ' Ακροκεραύνια», 1966.